

Journal of Sociology

ÅRGANG 9 • NR. 1-2 • 2001

SOSIOLOGISK

tidsskrift

Temanummer om natur og samfunn

UNIVERSITETSFORLAGET

Utgitt av Universitetsforlaget i samarbeid med instituttene for sosiologi ved de norske universitetene og Norsk sosiologiforening med støtte fra Norges forskningsråd.

Sosiologisk Tidsskrift, Journal of sociology, is published by Universitetsforlaget in cooperation with the departments of sociology of the four Norwegian universities and the Norwegian Sociological Association with support from the Research Council of Norway.

Redaktører
Ann Nilsen
Olav Korsnes

Redaksjonssekretær
Herdis Øystese

Redaksjonsråd
Stein Bråten, Universitetet i Oslo
Sigmund Grønmo, Universitetet i Bergen
Else Kielland, Universitetet i Tromsø
Willy Martinussen, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Redaksjonens adresse
Sosiologisk Institutt, Universitetet i Bergen, Fosswinkelsgt. 6, 5007 Bergen
Tel: +47 55 58 91 55, Fax: +47 55 58 91 99

SOSIOLOGISK

tidsskrift

Forlagets adresse
Universitetsforlaget, Postboks 508 Sentrum, 0105 Oslo
Tel: +47 24 14 75 00, Fax: +47 24 14 75 01, E-post: abonnement@universitetsforlaget.no

Opplysninger om tidsskrifter og bøker fra Universitetsforlaget er tilgjengelig via forlagets hjemmeside:
www.universitetsforlaget.no

Sosiologisk tidsskrift kommer med fire hefter i året. Abonnementspris for 2001:

Institusjon: 495,-
Private: 395,-
Studenter: 235,-
Enkeltheft: 150,-

Artiklene i Sosiologisk Tidsskrift er indeksert i: Sociological Abstracts, Social Planning/Policy and Development Abstracts og Linguistics and Language behavior

Veiledning for bidragsyterne er gitt på 3. omslagsside

© Universitetsforlaget 2001, ISSN 0804-0486

Det må ikke kopieres fra dette tidsskrift i strid med åndsverksloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Design: Cecilie Mohr
Stats: Tekstflyt AS
Trykkeri: PDC Tangen

Sosiologisk tidsskrift
Journal of sociology
nr. 1-2 2001 – 9. årgang
© Universitetsforlaget 2001

Innhold

- 3 Ann Nilsen og Terje Tvedt (red.)
Introduksjon

Artikler

- 5 Ted Benton
Environmental Sociology: Controversy and Continuity
- 49 Roger Strand
Radikale visjoner om miljøvitenskap
- 68 Roar Hagen
Økologisk kommunikasjon: Samfunnets miljøproblemer i systemteoretisk perspektiv
- 92 Ole R. Vetaas
Niche, Scale and System Stability: Conceptual Problems in Nature-Society Analyses
- 107 Sjur Kasa og Lars Mjøset
The Environmental Problems of the Classical International Division of Labour
- 135 Ørnulf Seippel
Natur, estetikk, politikk: Mellom sosiologisk postmodernisme og moderne naturestetikk
- 156 Bente Halkier
Risikohåndtering i forbrug: Behov for at «Kreolisere» Sociologiske Begreber

Debatt

- 180 Lars Mjøset
Realism, Constructivism and Environmental Sociology. A Comment on Ted Benton's «Environmental Sociology: Controversy and Continuity»
- 198 Ted Benton
Theory and Metatheory in Environmental Sociology. A Reply to Lars Mjøset

Bidragstere i dette nummeret

Ted Benton

Ph.D. i sosiologi Universitet i Essex. Professor ved sosiologisk institutt, Universitetet i Essex

Roar Hagen

Dr. philos i sosiologi Universitetet i Tromsø 1996. Førsteamanuensis ved institutt for sosiologi, Universitetet i Tromsø

Bente Halkier

Ph.D. i samfundsvidenskab Roskilde Universitets center 1998. Universitetslektor ved Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi, Roskilde Universitets Center, Danmark

Sjur Kasa

Dr. polit. i sosiologi Universitetet i Oslo 1999. Forsker ved NIBR (Norsk Institutt for By- og Regionsforskning) Oslo

Lars Mjøset

Mag.art. sosiologi Universitetet i Oslo 1980. Professor ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Roger Strand

Dr. scient. i biokjemi Universitetet i Bergen 1998. Forsker ved Senter for vitenskapsteori, Universitetet i Bergen

Ørnulf Seippel

Dr. polit i sosiologi Universitetet i Oslo 2000. Forsker ved Institutt for Samfunnsforskning, Oslo

Terje Tvedt

Dr. philos ved Det Samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Bergen 1992. Professor ved Senter for utviklingsstudier, Universitetet i Bergen

Ole R. Vetaas

Dr. scient. i botanikk Universitetet i Bergen 1992. Forsker ved Senter for utviklingsstudier, Universitetet i Bergen

INTRODUKSJON

Ideen bak dette temanummeret oppsto i forbindelse med et samarbeid mellom institutter og sentre ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Bergen, som redaktørene var med å ta initiativ til i 1996. En rekke seminarer og forelesninger som satte fokus på miljørelaterte spørsmål ble arrangert over en to-årsperiode. Samarbeid på tvers av faggrenser ble også utviklet til å omfatte et empirisk, komparativt orientert, og flerfaglig forskningsprogram, kalt *Nature, Society and Water*, hvor mange av de epistemologiske, ontologiske og metodologiske spørsmålene som drøftes her, kom til å stå sentralt, og vil fortsette å være det videre i forskningsarbeidet. Det er et program som samler zoologer, biologer, hydrologer, geografer, sosiologer, statsvitere, historikere og antropologer fra flere land. Det søker, gjennom å forstå konkret hvordan særlig urbaniserings- og sentraliseringsprosesser påvirkes av og påvirker måten som vannet renner i det fysiske landskapet på i fire ulike geografiske områder, å bidra til teoretisk og metodisk refleksjon innenfor ulike disipliner og forskningsmiljø.

Utfra erfaringene med fler- og tverrfaglig samarbeid har vi, i dette spesialnummeret av *Sosiologisk tidsskrift* om forholdet mellom «natur» og «samfunn», ønsket å sette fokus på noen grunnleggende meta-teoretiske og teoretiske spørsmål i samfunnsvitenskapen generelt, inkludert den sosiologiske disiplinen. Internasjonalt har interessen for miljøspørsmål innenfor sosiologien vært varierende siden miljøsociologien slo igjennom som et eget fagfelt i 1970-årene. I Norge ble retningen en slags 'bindestrekkssosiologi' først et par tiår senere. Andre sosiologiske tidsskrifter har hatt temanumre om sosiologi og miljø, men tematikken har da hovedsakelig vært begrenset til disiplinen, og artiklene har vært mer empirisk orientert enn det utvalget vi presenterer her.

Vi finner det særlig viktig å ta opp miljøfaglige spørsmål på bred basis nå, da fagretningen på den ene side synes å bli assosiert med en slags foreldet «grønn bølge», en anti-modernistisk og anti-urban reaksjon. På den annen side er «folk flest» opptatt som aldri før av hvordan «natur» og «samfunn» henger sammen og påvirkes gjensidig på det konkrete plan (klima, genmodifisering, kugalskap etc). Å rette søkelyset mot bredden i typer kunnskap samfunnsvitenskapen kan bidra med, synes derfor betimelig for å bidra til innen-vitenskapelig debatt og selvrefleksjon.

Miljøsociologi har vært assosiert med miljøbevegelser og ønsker om å skape en miljøbevissthet. Vi har vært opptatt av på den ene siden å anerkjenne dette som en vesentlig del av fagfeltets vitenskapshistorie, men samtidig åpne opp mot nye, og mer fundamentale, ikke-normative spørsmål. Forskere innen feltet arbeider med problemstillinger som går rett inn i noen av de aller mest sentrale diskusjonene innenfor den sosiologiske diskursen, som hvordan avgrense sam-

funn i forhold til «naturen», hvorvidt samfunnsvitenskapen bør holde seg innenfor Durkheims avgrensning av den (bare det som kan forklares med samfunnsmessige variabler er samfunnsvitenskapen vedkommende), samt dagens kamp om «virkeligheten» mellom realister og konstruktivister.

Tematikken inviterer til flerfaglige tilnærminger, og dette kaller også på kunnskapsteoretiske diskusjoner. For å kunne demonstrere betydningen av slike tilnærminger ville vi lage et temanummer av *Sosiologisk tidsskrift* hvor forfatterne kommer fra flere disipliner. Vi ønsket oss ulike typer refleksjoner over hvordan natur/samfunn og miljøproblemer kan forstås innen samfunnsvitenskapen mer generelt, og som kunne berøre noen sentrale betingelser for tverrfaglig eller flerfaglig bruk og forståelse av begreper og tilnærminger, og samtidig demonstrere mulighetene og begrensningene som teorier og begreper møter i de forskjellige fagtradisjonene. For å oppnå distanse til etablerte oppfatninger, teorier og begrepsliggjøring, ville vi også ha artikler som kunne vise hvordan begreper er knyttet opp til ulike tanketradisjoner og vise variasjon i konnotasjoner innen forskjellige faglige kontekster. Vi ønsket enn videre å belyse hvordan ulike teoretiske problemer er blitt behandlet i empirisk forskning, og – ikke minst – forfattere med ulik faglig bakgrunn.

Terje Tvedt
Gjesteredaktør

Ann Nilsen
Redaktør

ENVIRONMENTAL SOCIOLOGY: CONTROVERSY AND CONTINUITY

Ted Benton

This paper reviews some of the main alternative theoretical approaches in current environmental sociology. Four main approaches are distinguished: the 'New Environmental Paradigm', 'modernisation' theory, radical political economy, and social constructionism. Two variants of modernisation theory are distinguished: 'ecological modernisation', relatively optimistic about the integration of ecological rationality into later phases of industrial development, and 'reflexive modernisation', which (particularly in the case of Beck) calls attention to 'high consequence risks' associated with new technologies. Diversity among radical political economy approaches is also recognised, notably in the emergence of feminist variants. The paper begins with a review and development of the realist/constructionist controversy which recognised common ground between critical realist and 'moderate constructionist' approaches, but still argues in favour of a realist basis for environmental sociological research. The other approaches are held to share a loosely realist orientation, and the paper attempts a provisional evaluation of their relative strengths in the light of some of the available evidence. Increasing openness and dialogue between these approaches is noted and welcomed.

Introduction

In what follows, I will be focusing mainly on a selection of theoretical approaches in environmental sociology and related disciplines, rather than on the ever-growing body of empirical studies. This is partly because empirical studies themselves generally derive their research questions and methodologies from more-or-less explicit theoretical assumptions and issues, and partly because much of the interest of empirical studies is the way they bear on the issues in contention in theoretical disputes. Of course, this also implies that the adequacy of theoretical approaches in turn depends on their ability to sustain a viable research practice, and to survive empirical testing of their substantive claims.

Viewed in this light, the field of environmental sociology/social science is significantly structured by the dialogues between four broad theoretical approaches: the development of the 'New Environmental Paradigm' (NEP) out of an ear-